

BÖLGESEL KALKINMA

Doç. Dr. Nuri YAVAN

Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Coğrafya Bölümü
Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı
nuri.yavan@ankara.edu.tr



BÜYÜME VE KALKINMA: TANIMLAR VE GÖSTERGELER

- ▶ Büyüme ve Kalkınma nedir?
- ▶ Büyüme ve Kalkınmanın ögeleri
- ▶ Büyüme ile Kalkınma Arasındaki Farklar
- ▶ Kalkınmanın Amacı ve Değişen Anlamı
 - ▶ *1940-50-60lar*
 - ▶ *1970ler*
 - ▶ *1980ler*
 - ▶ *1990lar*
 - ▶ *2000ler*
- ▶ Kalkınmanın Boyutları ve Göstergeleri



Ekonomik Büyüme vs Ekonomik Kalkınma

- ▶ **ekonomik büyüme** daha çok gayri safi milli hasıla ile ilgili bir kavramdır, ülkenin sayısal olarak bir önceki yıla göre ürettiği nihai malların toplam değerindeki değişiklik ile ilgilidir; ancak
- ▶ **kalkınma** bu sayısal büyümeden çok, o ülkenin kültürel açıdan, eğitim, sağlık, beslenme gibi alanlardan gelişmesine dikkat çeker, insani gelişim endeksi gibi yaşın, eğitimin ve nüfusun belirleyici olduğu endeksler belirler ve bu koşulları gerçekleştirmiş ülkeleri kalkınmış sayar.
- ▶ **Büyüme** bir ekonominin niceliksel göstergelerindeki artıştır yani kişi başına düşen ortalama gelirdeki artış büyüme gösterir. Bir ekonominin daha çok tüketim ve üretim yapması, dış ticaret hacmini arttırması, gelir gider dengesini bu yolla kurması ekonomiyi büyütür, ama bunun adı kalkınma değildir.
- ▶ **Kalkınma** büyüme ile birlikte toplumun yaşam standartlarının yükselmesi, bireylerin her yönden kendilerini daha mutlu hissedecekleri bir ortamda yaşamlarının sağlanmasıdır.
- ▶ Kalkınma, bir toplumun ekonomik sosyal ve siyasal açıdan belli bir hayat seviyesine ulaşması demektir.
- ▶ **Kalkınmanın amacı, modern toplum olmayı başarmaktır.**

Kalkınmanın ögeleri nelerdir?

- ▶ bireylerin ortalama eğitim düzeyinin yukarıya çekilmesi, sosyal hizmetlerden daha çok faydalanabilmeleri, özgürlüklerin artması, yaşam kalitesinin yükselmesi, ortalama ömrün uzaması, sağlıklı çocuklar yetiştirebilmek, kendi kendisiyle ,toplumuyla ve bütün dünyayla barışık bireyler yetiştirebilmek, hukukun üstünlüğünü kabul etmek ve istisnasız uygulamak, insan haklarını garanti altına almak, istisnasız garanti altına almak özellikle, kalkınmış bir toplumun göstergeleridir.
 - ▶ her bireyin bireysel niteliklerindeki artış kalkınmadır. Daha çok düşünen, daha çok sorgulayan ve daha çok üreten bireyler... fakirlikle mücadele kalkınmanın belki en önemli unsurudur ancak felsefesi eksik bir büyüme ülkeyi kalkındırmaz. bu nedendir ki, Arap ülkeleri büyük ekonomilere sahiptirler ancak kalkınmış değillerdir. kalkınma büyümeyi içerir ancak büyüme kalkınmayı sağlamaz.
-



Büyümenin ögeleri ve büyümeyi Etkileyen Faktörler

- ▶ Kısaca “fert başına düşen milli gelirin artması” şeklinde tanımlanan **büyüme**, *iktisadi hayatın temel verilerinde, üretim faktörlerinde, kişi başına reel milli geliri yükseltecek şekilde görülen sürekli artışlara* denir.
 - ▶ **Nüfus artışı**: Nüfus artışı, emek arzını arttırır. Diğer taraftan mal ve hizmet talebini arttırır. Bu ise üretim artışını gerektirir. Yani nüfus artışı üretimi hem iter, hem de çeker.
 - ▶ **Tabii kaynaklar**: Bir ekonominin tabii kaynakları sınırlıdır. Fakat bu sınır pek belli değildir. Teknolojik gelişmeler yeni yeni tabii kaynakları üretim sürecine dahil ederse üretim düzeyi de artar.
 - ▶ **Sermaye**: Az gelişmiş bir ekonomide emek ve tabii kaynaklar zaten bol miktarda mevcuttur. Bu faktörleri üretim sürecine sokacak faktör sermayedir. Sermaye ne kadar büyürse büyüme de o derece hızlanır.
 - ▶ **Teknolojik gelişme**: Teknolojik gelişme, bir taraftan büyümenin göstergesi, diğer taraftan onun temel itici gücüdür. Teknolojik gelişim daha ucuz, daha kaliteli ve daha büyük miktarlarda üretebilmeyi sağlayan temel unsurdur.
-



Büyüme ile Kalkınma Arasındaki Farklar

- ▶ **Büyüme**, bir ekonomide bazı sınıfların, bazı bölgelerin veya tüm ülkenin gelir artışıdır. Büyümede herkesin ve her faaliyet kesiminin gelirlerinde kesin bir artış, beklenilmemektedir.
- ▶ **Kalkınma** ise, bir ülkede herkesin belli, bir refah seviyesinden daha, yüksek bir refah seviyesine yükselmesi ve her faaliyet kesiminin dengeli bir verim artışı sağlamasıdır.
- ▶ **Büyüme** bir miktar artışı olduğuna göre, bu miktarı daha fazla arttırabilmek için iktisadi ve sosyal yapılarda önemli değişimler gerekmeyebilir.
- ▶ **Kalkınmada** ise iktisadi ve sosyal yapıda değişmeyi zorunlu kılar. Çünkü kalkınma yapısal bir olaydır.



Büyüme ile Kalkınma Arasındaki Farklar

- ▶ Büyüme kantitatif, kalkınma ise daha çok kalitatif bir değişimdir.
- ▶ Büyüme daha çok endojen (iç), kalkınma ise genellikle egzogen (dış) faktörlere bağlıdır.
- ▶ Kalkınma büyümeyi de kapsayan daha geniş bir kavramdır.
- ▶ Kalkınma daha çok makro bir olaydır. Büyüme ise hem bir bölgede, bir faaliyet alanında hem de ülke çapında olabilir. Yani büyüme hem makro hem de mikrodur.
- ▶ Büyüme, iktisat teorisine, kalkınma ise daha çok iktisat politikası alanına girmektedir. Bunun içindir ki, büyüme politikası değil kalkınma politikası, Beş Yıllık Büyüme planları değil, Beş Yıllık Kalkınma Planları denilmektedir.



Kalkınmanın Amacı ve Değişen Anlamı ve Boyutları

The basic needs approach

- Also known as 'human needs centred development' – an approach that aimed to put people first
- Most of the idea came from work by the International Labour Organisation, expressed at the World Employment Conference in 1976
- The aim was to increase employment to cover the basic needs of the poor – food, clothing, housing, education and public transport
- The idea was popular for a brief time

▶ **Kalkınmacılık Paradigması (1945-1980)**

▶ **İlk dönem:** iktisadi kalkınmanın birinci aşaması: Geleneksel Yaklaşım (1945-1965)

- ▶ **Ekonomik büyüme (sanayileşme)** odaklı yaklaşım ve politikalar: ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisi yoluyla hızlı sermaye birikimi ve daha yüksek büyüme

- ▶ Geleneksel yaklaşımda daha çok maddi yetersizliklerle ilgilenilmiş ve büyüme sorunu çözüldüğünde, diğer sorunların da giderileceği varsayılmıştır.

- ▶ Bu bağlamda, geleneksel kuramcılar, kalkınmanın hesaplanmasında genellikle kişi başına gelir düzeyi ile sınırlı kalmıştır.

▶ **İkinci dönem:** iktisadi kalkınmanın ikinci aşaması (1965-1985): İnsan Merkezli Yaklaşımlar

- ▶ İnsan merkezli yaklaşımlar bağlamında, zorunlu ihtiyaçların karşılanması, insani potansiyellerin (özgüven-bağımsızlık) gerçekleştirilmesi, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve insani özgürlüklerin artırılması hedeflenmiştir.

-
- ▶ **1970'ler:** iktisadi kalkınmanın artık **yoksulluk** ve **eşitsizlik'e odaklandığı dönem**
 - ▶ **Temel ihtiyaçlar yaklaşımı'nın (*basic needs approach to development*) geliştirilmesi: ILO'nun 1972'de geliştirdiği Dünya Bankasında katkısı olan yaklaşım** yoksulların beslenme, barınma, sağlık ve eğitim gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasını hedefleyen bir kalkınma yaklaşımıdır.
 - ▶ **1980'ler: sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı**
 - ▶ kalkınma olgusunun **çevre** ve **doğal kaynakların korunması** boyutunu gündeme getirdi.
 - ▶ *Sürdürülebilir kalkınma*, gelecek kuşakların gereksinimlerine tehlikeye atmadan, bugünkü kuşakların günlük ihtiyaçlarını temin ederek kalkınmayı sürdürülebilir kılmadır.
-

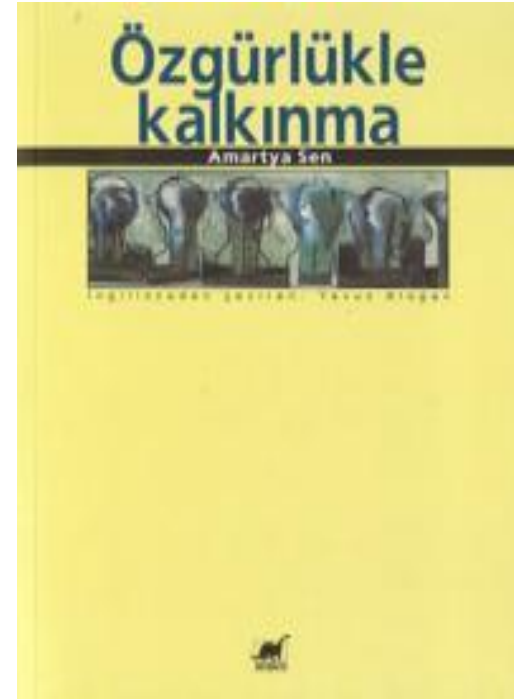


İnsani Kalkınma yaklaşımı: Kalkınmada Paradigma değişimi

- ▶ **1990'lar:** kalkınma olgusunun merkezine **insanı koyması**: *ulusların gerçek zenginliği insandır.*
 - ▶ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 1990 yılı “İnsani Kalkınma/Gelişme Raporu”: İlk kez resmi tanımlama
 - ▶ **İnsani kalkınma** görüşüne göre, eğer bir ülkede ekonomik büyüme ile birlikte yoksulluk düzeyi düşüyorsa, gelir daha adil dağılıyorsa, devlet sosyal harcamalarını artırıyorsa, hukuk sistemi ve demokratik kurumlar daha etkin bir şekilde işliyorsa, insani kalkınmadan söz edilebilir.
 - ▶ Temel insan yeteneklerinin genişletilmesi ve yaygınlaşması
 - ▶ Seçeneklerin artması
 - ▶ Olmak ve yapmak
 - ▶ İnsan haklarından tam yararlanma için toplumsal ortamın yaratılması
 - ▶ Gelir ve üretimin kalkınmanın aracı;
 - ▶ İnsanın ve toplumun topyekun iyiliği/refahı ise kalkınmanın temel amacı olarak algılanması
-



- ▶ **Amartya Sen: 'özgürlük olarak kalkınma' Development as freedom (1999)**
- ▶ Sen'e göre, *kalkınma, özgürlükleri kısıtlayan engelleri ortadan kaldırma sürecidir. GSMH artışı bir amaç değil, araçtır. Amaç temel özgürlüklerin genişletilmesidir. Özgür bir toplumun yolunu açmak için baskıların, hoşgörüsüzlüğün, sosyal yoksunlukların ortadan kaldırılması gerekir.*
- ▶ Kalkınma insanın olmak ve yapmak istediği şeylerin/fırsatların artırımı ile insan refahı ve iyiliğini geliştirmektir. (sağlıklı olmak ve yaşamak, bilgi ve eğitim olanaklarından faydalanmak, toplumun saygın bir üyesi olmak vb.)
- ▶ Bu bakış kalkınmayı, toplumda varolan tüm engel ve yoksunlukları kaldıracak bir süreç olarak görüyor. (yoksulluk, okur-yazar olmamak, sağlıksız bir yaşam sürmek, gelir kaynaklarına sahip olmamak vb.)



Özet: Kalkınmanın Değişen Anlamıyla Ona Eklenen Boyutlar: **Kalkınma çok boyutludur**

- ▶ 1940, 50 ve 1960'lar : Ekonomik (Büyüme) boyutu
- ▶ 1970'ler: Sosyal (yoksulluk ve eşitsizlik) boyutu
- ▶ 1980'ler: Çevresel (ve doğal kaynak) boyutu
- ▶ 1990'lar: İnsani (Eğitim, sağlık ve yaşam kalitesi) Boyutu
- ▶ 2000'ler: Özgürlük (hukuk sistemi ve demokratik) ve kurumlar boyutu



Kalkınma Göstergeleri

Şekil 1.2

